

Юзеф Крашевський і Костопільщина

Днями виповнюється 200 років з дня народження Юзефа Ігнація Крашевського, видатного польського письменника-класика, автора близько шести сотень томів творів, художника, історика, видавця і публіциста, людини, закоханої у Волинь, Полісся і місцевий український люд.

Юзеф Ігнацій Крашевський народився 28 липня 1812 р. у Варшаві. Родовим маєтком сім'ї було село Довге на території сучасної Білорусі, проте чимале місце в його творчості займає українська, зокрема волинська, тематика.

З кінця 1830-х до першої половини 1850-х рр. письменник проживав на території сучасної Волинської області в селах Омельне, Губин, Городок. Кожну зиму проводив у с. Городець, тепер Володимирецького району Рівненської області, де проживала тітка його дружини, що була їй за матір. У ті часи дороги з Полісся на Волинь пролягали не так, як нині: їхати треба було або селами вздовж Случа, або понад Горинню. Саме другий шлях і проходив територією сучасної Костопільщини. Враження від своїх подорожей письменник виклав у творі „Спогади з Волині, Полісся і Литви”, який мав два видання за життя автора: перший раз виходив у Вільні (1840 року), другий — дуже змінений — у Парижі (1860).

Розповідаючи про Горинь, Ю. Крашевський пише, що в цій річці, поблизу Жалина, натураліст Жончинський знаходив ріг єдиного, напівміфічної тварини. Йдеться про село Жалин нашого району. Горині в «Спогадах» присвячено цілий розділ. Автор не міг стримати замишування краєм: «Поетичний край, думав я, їдучи тут уперше. Скільки можна зібрати по дорозі думок, скільки тем для роздумів: руїни палаців, могили, легенди і такі прекрасні образи!».

Розповідаючи про ярмарки, автор наводить таку інформацію: „Є навіть прислів'я на Поліссі про ярмарки: Деражна — на горщики, Клевань — на діди, Олика — на лика”. Тобто згадує тут Деражне Костопільського району, яке славилось ярмарком на гончарні вироби.

Розповідаючи про нічліг у Моквині (тепер Березнівського району), письменник нарікає на погані умови в тамтешній корчмі: „Були в ній поштові коні в кількості двадцяти і кілька п'яних поштарів, що тут ночували з могоричем, відвізши якусь нову пані до новопроданої власності. Додаймо до цього геть холодну кімнату, діру у вікні, брак чаю як на тоте, неможливість розпалити вогонь у каміні і матимете уявлення про один з найжахливіших нічлігів, пам'ятних у моїй біографії, поряд з калуським, за який колись, може, розповім, і дережанським, за який писати не хочу”. У

паризькому виданні «Спогадів» трапляються помилки друку (приміром, на відміну від першого видання, Жалин названо Желином), тому можна припустити, що «дережанським» нічлігом автор називає своє перебування в Деражному. У попередньому виданні про цей нічліг згадки немає, тому не виключено, що Крашевський ночував у Деражному після 1840 р., коли там, як свідчать архівні документи, славилися корчми двох євреїв. Ось як про них писав один з власників, Зельман Кокель, у показаннях слідству Рівненського повітового суду в справі про дуель поміщика села Ставок графа Ворцеля з дворянином Ляшковським: «Окрестные помещики как сего, Ровенского, так равно Луцкого, Дубенского и других смежных уездов, в приезд свой через наше местечко останавливаются для попасов, а иногда и для ночлегов или у меня, или же у Гершка Ставецкого, так как дома наши наиболее других удобны для этой надобности». Можливо, одним з таких гостей був і польський письменник Крашевський, який проїжджав дорогою вздовж Горині багато разів. А згадувати про це не хотів, тому що не любив корчем узагалі, називаючи їх «кублами чаду і нехлюйства». Крім того, тут з Крашевським могла статися і якась пригода, адже згадані деражненські євреї, та й самі власники містечка Подгороденські, фігурують у кількох кримінальних справах. Однак це — гіпотеза.

У 1838 р. Ю. Крашевський одружився й оселився на Волині, орендує село Омельне за 30 кілометрів від Луцька по дорозі на Колки й Любешів. Молодому Крашевському було невідгідно хазайнувати в Омельному: погана родючість землі, висока орендна плата, низькі ціни на вирощену продукцію. Тому вже наступного року починає шукати собі інший маєток, такий, щоб його можна було придбати у власність. До цього намовляли, обіцяючи допомоги грошми, й Урбановські з Городця, близькі родичі дружини. Саме тоді виставив на продаж два села з Клеванського ключа князь Костянтин Чарторийський. Ці села — Корчин і Жильжа — тепер перебувають у складі відповідно Звіздівської та Дюксинської сільських рад Костопільського району. 1839 року Юзеф Крашевський приїжджає сюди, щоб на місці пригланутися до майбутньої покупки. Маєток був невідгідний: земля дуже погана, проблеми розмежування з сусідами. Найбільшу цінність у разі придбання становив би ліс, який можна було відправляти до покупців по Горині, що протікала тут-таки і в ті часи активно використовувалася для сплаву. Місцевість була мальовничою, а Горинь з Корчина текла до любого молодому письменникові Городця, де була величезна бібліотека, високодуховна атмосфера і куди було так близько!

Холодний розрахунок підказував Крашевському відмовитися від Корчина й Жильжі, серце казало вчинити по-іншому. Письменник послухався серця і почав торг з князем Чарторийським. Однак власник запросив надто

високу ціну і сторони не дійшли згоди, тому в 1840 р. Ю. Крашевський придбав у власність інше село — Городок поблизу Луцька.

Крашевський дуже любив поліщуків. Усі теплі слова, сказані ним про місцевий люд, звичайно ж, стосуються і жителів Костопільського краю: «Звичаї людей у цих краях досить лагідні: тільки по-п'яному часом трохи посваряться, почубляться і поб'ються, але в характері немає ні гарячності, ні злості. Життя повне праці; а розпутство серед жінок, хоча й не рідкісне, треба приписати більш якійсь байдужості, ніж темпераментові чи глибоко укоріненому злу». Автор нагадує нам, що ми нічим не гірші і навіть кращі за тих, хто тепер гордо йменує себе європейцями: «Поліський селянин настільки був і є трудящий, стільки мав різних способів заробітку, що проти французьких, англійських, тим більше ірландських пролетарів міг назватися справжнім паном... Що стосується одягу, то він також далеко перевершує чистотою, навіть певною витонченістю, лахмани французів та ірландців... Селянські забудови, хоча й непоказні, багато кращі всередині від тих вогких і просякнутих болотом землянок, в яких дрижить нещасний люд Ірландії».

Зазначимо на завершення, що маємо писатися неодноразовим перебуванням у нашому краї видатного польського письменника і громадського діяча, співця Волині Юзефа Ігнація Крашевського. Села Корчин і Жильжа удостоїлися його особливої уваги, сюди він приїжджав навмисне і замалим не поселився. Це варто було б засвідчити бодай меморіальною дошкою.

Володимир ШАБАРОВСЬКИЙ.